

Peter Veliki. To delo potrebuje sedaj in bi zahtevalo še dolgo vse umstvene in npravstvene sile, ki jih premorejo najnadarjenejši sinovi naše domovine.

Marx ga je smatral za svojega predhodnika, v svoji korespondenci ga večkrat omenja kot: ein grosser Gelehrte. Za njegove že napol pozabljene teorije pa se začenjajo zanimati šele sedaj, ko so spoznali, da pomenijo njegova dognanja prve začetke v reševanju ruskega vprašanja.

O NAŠEM GLASBENEM ŽIVLJENJU

MARIJAN LIPOVŠEK

Nedvomno so nekateri odločilni dogodki v našem kulturnem življenju vzrok, da gledamo v bodočnost razvoja slovenskega glasbenega življenja z večjim zaupanjem kakor kdaj prej. Najprej je bil eden od glavnih, važnih glasbenih zavodov, državni konservatorij, preosnovan v Glasbeno akademijo, kateri je prideljena tudi srednja glasbena šola. S tem je dobil slovenski dijak možnost, da lahko doma zaključi študij glasbe na šoli, ki je na univerzitetni stopnji. Da bo akademija postala stvarno šola visoke stopnje, je odvisno deloma od njenega razvoja, saj je treba mlademu zavodu pustiti časa, da si ustvari tradicijo in dober glas, deloma pa, in to je važno, zavisi umetniška ráven akademije od osebnosti, ki so nastavljene za posamezne stroke. Sedem dosedaj imenovanih profesorjev (prav toliko jih je predvidenih v proračunu), je po strokah takole razdeljenih: trije za klavir, dva za solopetje, eden za violino in eden za orgle. Jasno je, da je na ta način izpuščen — vsaj zaenkrat — najvažnejši predmet na glasbenih šolah sploh, t. j. skladanje. Dokler to vprašanje ne bo zadovoljivo urejeno in sicer po kvaliteti in ne po osebnih potrebah ali iz političnih vidikov, toliko časa ne more zavod pričakovati in imeti tistega ugleda, ki mu sicer gre po njegovem položaju v Sloveniji in državi, pa tudi po osebnostih, ki zavzemajo mesta na njem. Za prvega rektorja akademije je bil imenovan prof. Anton Trost, znani pianist z Dunaja. Predstavnik klavirskega oddelka je prof. Janko Ravnik, violinskega oddelka izredni profesor Jan Šlais, pevskega prof. Julij Betetto, orgelskega in teoretičnega pa prof. Stanko Premrl. Naloga akademije je predvsem, dvigniti slovensko glasbo, zlasti instrumentalno, produktivno in reproduktivno, na čim višjo umetniško stopnjo. To pa ne gre brez sočasne vzgoje človečanstva v mladini. Naloga je torej širša in važnejša kakor samo priprava učencev za koncertno udejstvovanje. Zato bodo sposobni za veliki poklic, vzgajati v učencu človeka in glasbenika, le oni možje, ki so to sami v največji meri.

Drugi nič manj važen dogodek je bila zamenjava vodstva ljubljanske opere. Lanska sezona je mogla pokazati naravno le skromen del uspeha in le v glavnem prikazati smernice in delo, kakor ga pojmuje novi vodja Vilko Ukmar. Ker sem se zaradi študij mudil v Italiji in sem videl le nekaj predstav ob svojem začasnem bivanju v Ljubljani, mi ni mogoče soditi o umetniškem delu in naporu sedanjih delavcev v operi. Ker pa sem v dobrih stikih z večino opernega osebja na odru in v orkestru, lahko zaenkrat potrdim: člani so soglasno mnenja, da je delo postalo svobodnejše, manj prisiljeno in v manj napetem ozračju; postalo je tako, kakor ga nor-

malno umetniško udejstvovanje pač zahteva. Vsi so pripisovali spremembo vplivu novega vodje, ki je torej prvi korak naredil uspešno. On sam, dirigentski zbor in režiserji vedo, da je to nekaj, toda da ni še vse. Torej je še treba izbirati dober spored, ki bo ustrezal tudi sodobnim zahtevam, ki bo vabil tudi občinstvo. Lani je ta naloga precej dobro uspela, kakor smo videli na povprečno izvrstnem obisku, in to celo pri noviteti kakor je n. pr. Švarova Kleopatra. Treba je dalje dvigati kvaliteto predstav, o čemer bom mogel poročati ob vsakoletnem pregledu o opernem delu, in končno reševati pravično tudi vsa socialna vprašanja opernega osebja, v kolikor so odvisna od vodstva oziroma od uprave. Samo en primer: Opera je bila dolga leta v zadregi z godalci. Njihovo pičlo število v orkestru je pokvarilo in izmalilo zvok našega edinega stalnega orkestra, ob čigar izvedbah se študenti lahko šolajo v poslušanju orkestralnega zvoka, v presojanju instrumentacije itd. Novo operno vodstvo je potrebo pravilno razumelo, toda ponuditi je moglo na novo angažiranim močem, ki jih je dobilo predvsem iz vrst slušateljev akademije, le 800 din mesečnega honorarja za vse veliko in težko delo v operi. Povračamo se zopet k prvenstvenemu vzroku težkih razmer: zaradi gospodarskega položaja trpi tudi kulturno udejstvovanje. Splošno znano je, da je bil odziv na abonma v lanski in v letošnji sezoni jako ugoden. Neka srednja pot med dohodki in potrebnimi izdatki, ki predstave s sodelovanjem omogočajo, se bo morala najti. V tem oziru je *Podzveza godbenikov* v Ljubljani storila za svoje članstvo, kar se je sploh dalo storiti. Sedanji odbor podzveze dela, upoštevajoč osnovna načela človečanstva, za enakost svojega članstva v pogodbah z delodajalci. Zlasti so važni njegovi ukrepi v pomoč nezaposlenim članom. Res je, da so sodobna socialna načela našla najugodnejši odmev pri onih, ki niso izgubili najpreprostejšega sočutja s človekom, zavednosti za svojo organizacijo in za stanovsko enakost tovarišev. Zelo nas je na drugi strani razočarala *Ljubljanska filharmonija*. Naš najodličnejši orkester hira na nedisciplini in je prav za prav kaj malo požrtvovalen, dasi se nekateri člani vzorno žrtvujejo ne samo za dela, ki jih izvajajo, temveč tudi za svoje tovariše, ki so n. pr. neredni in netočni pri vajah. Filharmoniji manjka predvsem glave, t. j. uglednega in preudarnega človeka, ki bi vodil, organiziral, svetoval. Tako nas je presenetila Filharmonija tik pred sezono s težko krizo v odboru, namesto da bi bila take porodne težave že zdavnaj premagala. Praktično si od tistega časa, ko so se odborniki Filharmonije po svojem prvem uspelem koncertu izkazali z neznansko nesposobnostjo za organizacijo koncertov, ko so zajeli vse ljubljansko občinstvo od ljubiteljev do umetnost resno umevajočih ljudi, od domačinov do zadnjega priseljence, pa tega niso izrabili, praktično si torej od tedaj niso izboljšali ne zunanjega položaja ne notranje organizacije. Vprašanje je seveda tudi — saj vemo, da je finančna stran zelo pereča — koliko razumevanja je pri slovenski prosvetni upravi za take institucije. Kolikor mi je znano, dobivata beograjska in zagrebška filharmonija znatne podpore od svojih banskih uprav. Razen tega naj omenim lepo priliko za redne abonma koncerte, katerih se nočeta lotiti ne Glasbena Matica ne Filharmonija in ki bi jih nekoliko podjeten organizator izlahka izvedel sebi v dobiček ali vsaj ne v izgubo, kulturni javnosti pa v zadovoljstvo. Upajmo, da bo novi odbor Filharmonije s predsednikom Ukmarjem na čelu uspešneje vršil svojo nalogo.

Lani se je prvič po dolgih letih zavedela svoje dolžnosti *banska*

uprava in hvalevredno razpisala nagrade za izvirna operna in simfonična dela. Razumljivo je, da v današnjih časih ne razpolagamo z večjimi denarnimi vsotami za nagrado, ki je bila določena na 10.000 in 5.000 din. Kako je to obupno malo, ve ne samo vsak resen tekmovalec v glasbenih razpisih, temveč vsak, ki se je udeležil večjih razpisov, v kateri koli stroki. Partitura za simfonično delo mora obsegati 150—200 strani rokopisa, saj mora biti predloženo najmanj pol ure trajajoče delo. Taka partitura zahteva samo za izpis ogromnega časa in energije. Če jo dá skladatelj prepisati, zahteva prepisovalec, torej rokodelec v pravem pomenu besede, popolnoma pravično honorar, ki obsega eno celo petino nagrade za simfonično delo! (Navadno računajo od 5 do 7 din za prepisano partiturno stran.) Da sploh ne omenim dela z operno partituro, ki ji je treba priložiti še klavirsko predelavo. Toda kakor rečeno je treba dandanes vsaj začasno potrpeti v denarnem pogledu. Ni pa razumljiv ostali način razpisa in njegovo izvrševanje. V tem oziru naj se razpisovalci zgledujejo po drugih normalnih velikih razpisih v arhitekturi in drugod in ne smejo popustiti od naslednjih načel: 1. Imenovanje komisije v naprej. 2. Zahteva po brezpogojni formalni pravilnosti vložitve skladb, pri čemer je treba zlasti paziti na anonimnost. 3. Nedeljivost nagrade, ki je že tako minimalna in katero naj dobi res najboljše delo. 4. Določitev nekih smernic ocenjevanja, ki ne sme in ne more biti odvisno od pripadnosti članov komisije h kaki struji, če hoče biti ocenjevanje objektivno.

V navedenem smislu je razpisala Glasbena Matica nagrado za veliko vokalno instrumentalno delo (oratorij ali kantato) in po njenem vzornem razpisu naj bi se ravnali vsi podobni. Glasbena Matica je poleg tega pazila zlasti na to, da člani komisije niso Slovenci oziroma tu živeči glasbeniki, saj živimo v preozkih razmerah, da bi ob količkaj dvoumni anonimnosti vposlanega dela ne vplivala pripadnost k drugi struji, morda tudi osebna opredelitev komisije na oceno. Dalje je Matica pazila, da so v komisiji ljudje, ki imajo nekaj simfoničnega ustvarjanja že za seboj. Prednost v tem oziru neoporečnih ocenjevalcev je očitna.

Glasbena Matica je v letošnjem letu deloma preosnovala svoj odbor, uredila učne načrte za svojo šolo, ki je postala prava pripravnica za akademijo, poostrila nadzorstvo nad šolo in nad vsem svojim kulturnim delom ter pripravlja lepo edicijo raznih vrst domačih skladb. Ker biva vodja matičnega zbora večinoma izven Ljubljane, se je Glasbena Matica odločila za delno zamenjavo in poklicala mladega Sama Hubada, sina Mateja Hubada, za pomožnega vodjo zbora. Tako je prenovila vse svoje važne oddelke in stopa v novo dobo, v kateri ima najboljše izgleda za notranji uspeh. O njenem delovanju in prizadevanju pa bom na tem mestu še objektivno poročal.

Ko kritično motrimo naše glasbeno življenje, naj omenim v zvezi z Matico tudi krivično in zlohотно sodbo o tem zavodu, ki prihaja venomer od neke politične strani v glavnem zaradi politike. Ne trdim, da je Matica delala vselej samo dobro. Sam sem na tem mestu že pisal o tem. Toda da je vse slabo, kar je delala, trdi samo tisti, čigar nameni so umazani. V zadnjem času je n. pr. imenoval neki kritik petje matičnega zbora »krulba«. Dotaknil sem se s tem našega najžalostnejšega poglavja: kritike. Kar je na surovosti in zlonamerni zbadljivosti mogočega, je zbrano v kritiki, ki je sovražna izvajalcu ali skladbi. Vse, kar je v napihnjenem evfemizmu mogoče napisati,

je napisano za onega, ki je pri takih ocenjevalcih dobro zapisan. Odveč bi bi bilo obsojati to sramoto. Toda treba je in ne bomo se nehali boriti za čisto navadno strokovno in človeško poštenost v ocenah. Najslabše je pri onih dnevnikih, ki segajo iz bog ve kakšnega vzroka po diletantih. Tako potem »učenjaki« s piedestala, na katerega so bili po zaslugi kratkovidnih urednikov dvignjeni, uče naše skladatelje in izvajalce, kako naj se ravnaajo na svojih umetniških potih, dele nauke in modrosti na vse strani, pa jim pri tem manjka vsak šolan estetski čut, ki se ne pridobi samo s poslušanjem koncertov, manjka jim vsaka strokovna podkovanost, da večkrat streljajo kozle z napačnimi navedbami in največkrat jim manjka dostojnosti in poštenosti. Ne manjka pa jim inteligence! Nasprotno, dovolj so drzni, da skušajo z veliko bistrostjo nadomestiti svoje neznanje. Toda delajo isto napako kakor pedagogi, ki ne obvladajo tvarine, katero uče: pišejo kritike in so skladanje in nastopanje — kaj šele pravo interpretiranje — komaj komaj od daleč povohali. Take se dogaja, da mora strokovnjak poslušati tako oceno o svojem delu od človeka, ki ima kot privatnik kajpak pravico do svojega mnenja, toda ne bi smel imeti pravice, napisati ga in p r i o b č i t i kot neko mnenje, ki ga javnost upošteva in ki na javnost vpliva. Dokler ne bodo uredništva spoznala pravilnosti navedenih misli in angažirala za kritike šolanih strokovnjakov — govorim seveda le o dnevni glasbeni kritiki, ki je pri nas spion edina — toliko časa se ne smemo nadejati, da bo slovenska glasbena kritika konstruktiven element v našem glasbenem življenju.

Pričujoči članek je bil napisan sredi oktobra in zato niso vpoštevani nekateri važni dogodki v našem glasbenem življenju, tako zlasti koncerti Ujme (Združenja glasbenih avtorjev), ki pregledno kažejo prerez slovenskega sodobnega ustvarjanja. O teh in o drugih zadevah, zlasti o razmahu skladanja pri Slovencih v zadnjem času, bom poročal prihodnjič.

PROBLEMI UMETNOSTNE KRITIKE

DRAGOTIN CVETKO

Sposobnost presojanja problemov estetskega, socialnega ali katerega koli drugega kulturnega področja predstavlja po svojem bistvu najvišjo razvojno stopnjo, ki jo doseže človek takrat, ko more zavzeti nasproti določenemu predmetu svoj kritični odnos. Vsakdo nikakor ne more izrehati sodb, če ne izpolni predhodno temeljev, ki so za presojanje nujno potrebni: doživeti in razumeti mora umetnino, da lahko presodi njeno vsebinsko ter oblikovno vrednost. Občutiti jo mora v vsej sili njene čustvene potence, hkratu pa mora spoznati ves njen notranji in vnanji gradilni ustroj; razumeti mora, odkod črpa umetniška tvorba vire svojih moči, katere vsebinske ter formalne vrednote vsebuje in kakšna je vrednost njenih učinkov. Vse to dojeti pa se pravi, razumeti in doživeti umetnino ne le s stilnega, marveč tudi iz osebno-ustvarjalnega vidika, ki je nedvomno najvažnejši za ustvaritev končnega mnenja. Presojanju sta torej nujni podlagi doživljanje in razumevanje, brez katerih v celoti ali posamič umetnostna sodba ne more biti vsestranska in zato tudi ne pravilna. To načelo velja brez